

НАЦІОНАЛЬНА ПРАВОВА СВІДОМІСТЬ ЯК ЧИННИК ПРАВООСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

У зв'язку із зростанням ролі національного чинника в системі суспільного розвитку проблема вивчення національних особливостей на становлення та розвиток правосвідомості стає на сьогодні однією з актуальних. Сучасна практика національного життя та міжнаціональних відносин підтверджує той факт, що вплив національних особливостей на правовий розвиток і на правову свідомість особистості є істотним. Практичний і науковий інтерес щодо впливу національних особливостей на становлення та розвиток правосвідомості різних народів і кожної особи обумовлений процесами демократизації суспільного життя і державно-правовим реформуванням. Національні особливості розвитку кожного народу формують самобутні правові світовідчуття, світосприймання, світобачення, світогляд, що істотно визначають спосіб життя, правову культуру, духовність, поведінку, специфіку міжнаціональних відношень. Національний чинник зумовлює своєрідність і самобутність багатьох сутнісних рис людської діяльності, радикально впливає на правове мислення і психологію людей, суттєво зачіпаючи їх правові аспекти життєдіяльності. Важливою особливістю нації є те, що вона володіє особливим ідейно-світоглядним та нормативним складом, стилем мислення, менталітетом, відчуттям власної пристойності. Така своєрідність характеристик нації не може не врахуватися при осмисленні властивостей і якостей правової свідомості на її суспільному, груповому та індивідуальному рівнях.

За сучасних умов розвитку українського суспільства правосвідомість – це, насамперед, нове правове мислення, компонент нової правової і загальної культури людини і суспільства, що охоплює майже всю систему уявлень, знань, ідей, оцінок, почуттів людини та окремих соціальних груп про нове право, нормативно-правові акти, про практику реалізації правових норм, правомірність або протиправність тих чи інших вчинків, рішень тощо.

“Великий енциклопедичний юридичний словник” характеризує поняття “правосвідомість” у системі, а саме: як форма суспільної свідомості, яка відображає ставлення суб’єктів правовідносин до чинного права; як ідейне джерело об’єктивного юридичного права, що безпосередньо зумовлює правотворчість; як засіб тлумачення норм права, їх втілення у фактичній правовій поведінці суб’єктів права, дотримання законності; як інструмент забезпечення поваги до права [1].

Отже, правосвідомість є складним утворенням, при дослідженні якого слід використовувати комплексні методики, що застосовують для розкриття складних суспільних структур і систем.

Заслуговує на увагу питання виокремлення таких видів правосвідомості, як: українська правова свідомість і конституційна свідомість.

На думку Ю. М. Дмитрієнка, домінуючою правовою свідомістю корінного українського населення на історичній та сучасній території є українська правова свідомість, оскільки титульна нація – українська, іншої більшості населення, що офіційно претендує на загальнодержавну націю та має неукраїнську специфіку ідейно-світоглядного та нормативного світосприйняття, - немає, державна мова – українська, назва держави – Україна, українці мають певний правовий світогляд, правову ментальність, культуру та ідею, концептуально реалізовану в Основному Законі [2].

За словами О. Л. Лукаш, важливою умовою ефективного процесу становлення та розвитку правової свідомості є етичний та інтелектуальний розвиток суспільства, фундаментальною для якого є саме конституційна свідомість народу як один зі структурних елементів механізму реалізації прав особи, що спирається на демократичні цінності й ідеали прав людини, визнання необхідності широкої політичної участі громадян в управлінні державними справами [3]. Формування конституційної свідомості – це складний і тривалий процес, який включає, на думку науковця, ряд етапів.

Отже, конституційна свідомість впливає на формування поваги до системи прав і свобод людини і громадянина, верховенства права, нерозривності зв'язку свободи і відповідальності, визнання людини, її прав і свобод вищою цінністю.

Авторською ідеєю є існування поняття “*національної правової свідомості*” як форми правової свідомості, що вмістило характерні риси двох видів свідомості: правової свідомості та національної свідомості. Відомо, що одним зі структурних компонентів правосвідомості є взаємозв'язок правової ідеології та правової психології [4]. Ядром правової ідеології є знання про право, про його елементи – норми та цінності. Правова психологія охоплює сукупність правових почуттів, настроїв, переживань, відображає життєві відносини тощо, що характерні для конкретної людини, різних груп населення, нації, народності. Правосвідомість загалом є об'єктивно існуючий набір взаємопов'язаних національних ідей та поглядів, що відображають критику права, ставлення громадської групи та індивідів до права як цілісного соціального інституту, його системи і структури, окремих законів та інших елементів правової системи. Національна ж свідомість виникає і розвивається як відображення, як дзеркало національної ідеї щодо життєдіяльності нації, її цінностей, прагнення до удосконалення своєї державності, правонаступності у державотворенні, усвідомлення себе самобутнім народом. Саме національна ідея народу закладена безпосередньо у змісті права. Фундаментальне значення для становлення та розвитку національної правової свідомості мають духовність, мораль, релігія відповідного етносу [5].

Отже, без української правової свідомості неможливий розвиток вітчизняного права, а без нього – національної правової свідомості населення. Практичний і

науковий інтерес щодо впливу національних особливостей на становлення та розвиток правосвідомості різних народів і кожної особи обумовлений процесами демократизації суспільного життя і державно-правовим реформуванням.

Підсумовуючи викладене, наведено власне визначення. *Національна правова свідомість* – це форма правової свідомості, концептуальним вираженням якої являється об'єктивне та суб'єктивне право.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. акад. НАН України Ю. С. Шемшученка. – К. : ТОВ “Вид-во “Юридична думка”, 2007. – 992 с.
2. *Дмитрієнко Ю. М.* Чому українська правова свідомість – українська? / Ю. М. Дмитрієнко // Держава і право : збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. – Випуск 44. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2009. – С. 699-708.
3. *Лукаш О. Л.* Формування правової культури студентів у трансформаційному суспільстві : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Лукаш Олена Леонідівна. – К., 2010. – 19 с.
4. Юридична енциклопедія. – В 6 т. / редкол. : Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) [та ін.]. – К. : Укр.енцикл., 1998. – Т. 5: П – С. – 2003. – 736 с.
5. *Кот М. З.* Теорія і методика виховної роботи : навчальний посібник / Кот М. З. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. – 216 с.

*Постол К. А.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова (м. Київ)*

РОЗВИТОК ПРАВОВИХ МЕХАНІЗМІВ ВЗАЄМОДІЇ ІНСТИТУТІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА І ДЕРЖАВИ ЯК СУБ'ЄКТІВ ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ – НАЙВАЖЛИВІШИЙ НАПРЯМОК ОСВІТНІХ РЕФОРМ В УКРАЇНІ

Політико-правові реформи в Україні в контексті демократизації суспільних відносин та приведення державної політики у відповідність з ціннісними орієнтирами глобалізаційних процесів людства, потребують активізації все більшої уваги, як в сфері наукового пізнання, так і в питаннях практичних втілень, проблемі модернізації правових механізмів взаємодії інститутів громадянського суспільства і держави. Загальний контекст інноваційного розвитку найважливіших сфер суспільства потребує змін в підходах, методах та принципах побудови взаємовідносин зазначених суб'єктів та вимагає визнати інститути громадянського суспільства не тільки необхідним, але й рівноправним суб'єктом для реалізації сучасної державної та суспільної політики.

В нашій державі така форма взаємовідносин у сфері освіти реалізується зі значними складнощами, оскільки національна ментальність та попередній історичний досвід відносить освітню політику до сфер управління з принципами жорсткої